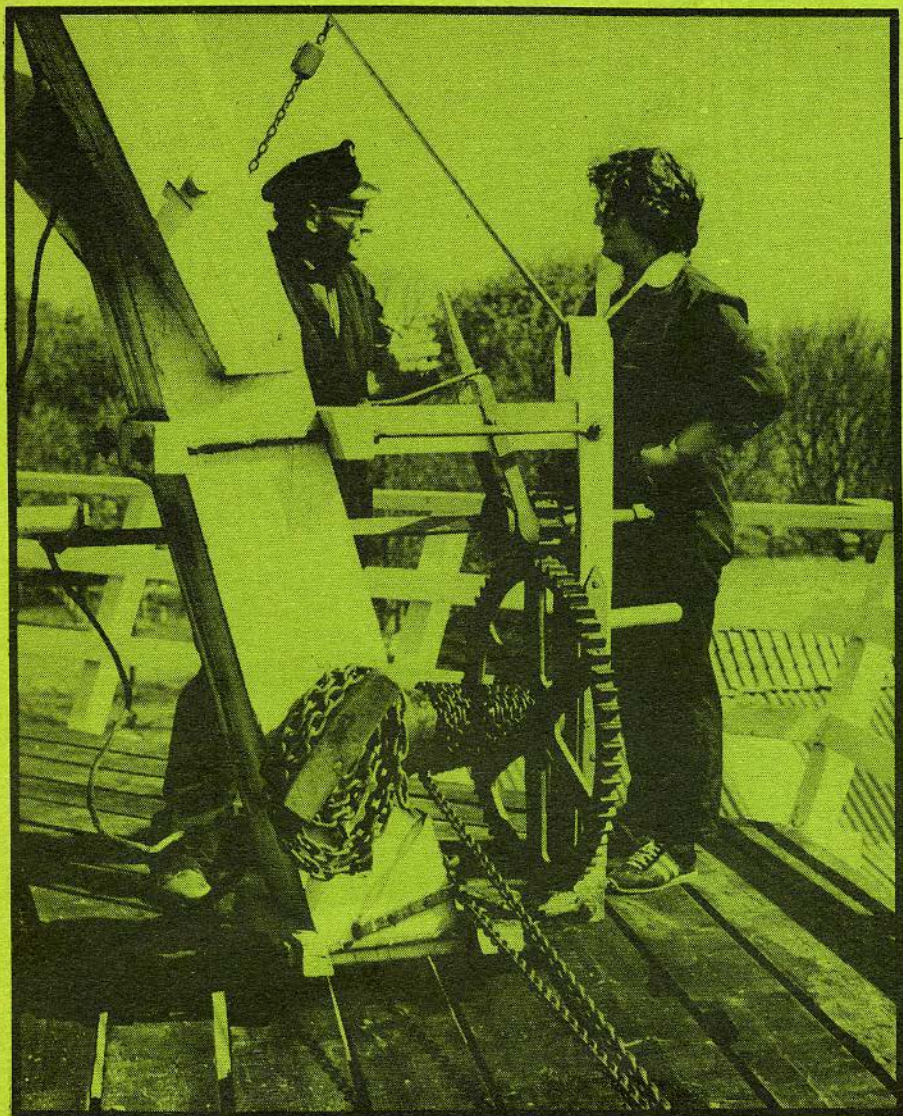

de zelfzwichter ²⁶

Bij de voorplaat:

Ditmaal ziet u een ongewone molenfoto op de omslag. Deze foto is genomen op de stelling van de lesmolen 'De Onderneming' te Vierhuizen. Hier geeft Bernard Dijk een 'proefles' aan mevrouw Ina Martens, waarover het verdere nieuws u kunt lezen op pag. 8.
(foto B. Jongsma)

Redactie:

B. Jongsma, Groningen
Derk Jan Tinga, Groningen
Henk Berends, Sebaldeburen
Martin E. van Doornik, Rasquert

Druk:

Gron. Stichting voor Sociaal en
Cultureel Werk

Redactie-adres:

Postbus 213, 9700 AE Groningen

Dit is het adres voor alle post,
bestemd voor de Vereniging
Vrienden van de Groninger Molens
en de Stichting Groninger Molen-
vrienden.

'De Zelfzwichter' is het orgaan
van de Vereniging en de Stichting
en verschijnt in de maanden
maart, juni, september en december.

In deze zelfzwichter:

Redaktioneel	2
Fietstocht	2
Verslag Jaarvergadering	3
In memoriam	4
Mededelingen	5
Molennieuws	6
Nationale Molendag	10
Examen vrijwillige molenaars	10
Excursie vrijwilligers in opleiding	11
Molen 'Joeswert' in Feerwerd	15
De 'Eva' te Usquert	19
De standerdmolen van de 'fortresse' Bourtange	20
De molens in de gemeente Eenrum	23
Kort nieuws	26
Ode aan mijn lief klein dorpje	27
Bijeenkomst vrijwillige molenaars	28
Over een molenverzameling	30
Nieuwe leden	31

de zelfzwichter

Redactioneel

Terwijl de Nationale Molendag 1982 alweer achter ons ligt, heeft u nu 'De Zelfzwichter' 2/82 weer in handen; ditmaal een vet nummer. Er is geen uitgebreid verslag van welke molens in Groningen die dag hebben gedraaid.

De redactie is van mening, dat men gewoonlijk maar enkele molens bezoekt. De heer B. Jongsma bezocht o.m. 'De Noordstar' te Noordbroek (zie ook Molennieuws in dit blad onder nr. 83), Derk Jan Tinga stempelde kaarten af van fietsers op de molen van Bellingwolde, die die dag als controlepost fungeerde. Martin van Doornik bekeek per fiets molens in 't zuiden des lands. Er was daar geen regen, wel fraai weer maar met te weinig wind. Op de zeskante beltmolen te Haps en de prachtige standermolen van Wanroij hielp hij de molenaars door telkens de wiken aan te duwen. Deze standermolen mocht hij ook zelf kruien en voor 't eerst in z'n opleiding een vang-met-sabelijzer beoefenen. Zie toch maar, door onze ligging bij de zee hebben we hier meer voordeel gehad wat wind betreft.

't Is prettiger als er een verslag van 'zomaar een molen', die op de Nationale Molendag '82 heeft gedraaid, in onze brievenbus gleed. Dat is de 'Goliath', waarover u meer kunt lezen op pagina 10.

Hoe verbazingwekkend hebben steeds meer molenvrienden kopij's van formaat ingezonden voor plaatsing in deze Zelfzwichter. Ga zo door! Daar heeft de redactie wel oren naar, echter zien we wegens succes genoodzaakt enkele artikelen in petto te houden voor het volgende nummer.

Kopij's voor het septembernummer van 'De Zelfzwichter' gelieve in te zenden voor

15 augustus 1982.

Molenfietsocht

Op zaterdag 26 juni organiseert de Ver. Vrienden van de Groninger Molens twee fietstochten van ± 35 km in de provincie Groningen.

De ene tocht loopt via Thesinge, Noorddijk, Ten Boer, Woltersum, Ten Post en Loppersum; de andere via Kolham, Slochteren, Noordbroek, Hoogezand en Kropswolde.

Start en inschrijving vanaf 9.00 uur respectievelijk bij de molens van Thesinge en Kolham, terwijl de andere molens als controleposten zullen gaan fungeren. De molens gaan uiterlijk om 17.00 uur dicht. Bij het volbrengen van de tocht ontvangt de deelnemer een molenlepelje als aandenken. Voor inlichtingen: C. Pik, tel. 050-565658 of 050-772455.

JAARVERGADERING 1982

Vereniging Vrienden van de Groninger molens

gehouden op donderdag 25 maart 1982 in het
'Buurthuis' te Groningen.

Deze jaarvergadering mag zeker geslaagd worden genoemd. De sfeer was weer goed en de opkomst (ruim 60 molenvrienden en -vriendinnen) viel zeker niet tegen. De zaal was bijna volledig gevuld. Men mag zich dus gaan afvragen hoe we ons zullen moeten aanpassen bij het groter groeien. Want dat doen wij nog altijd, terwijl sommige andere verenigingen hun ledental zien dalen. Houen zo!

1. Dat vindt ook de voorzitter, die het in zijn openingswoord over een toekomstig ledenaantal van 1000 had. Dat zou dan nog een groei van ongeveer 300 leden inhouden.
2. Als ingekomen stuk is aanwezig een kaartschrijven van de heer Van den Hombergh uit Haren. Hij is verhinderd, doch maakt bekend dat hij instemt met de herkiesbaarheid van de bestuursleden Brink en Van der Horst. Hij vestigt de aandacht op het feit dat in het jaarverslag van de Stichting Groninger Molenvrienden onvoldoende duidelijk wordt aangegeven welke molens in eigendom zijn verworven. (Deze opmerking wordt in dank aanvaard, zoals verder op blijkt in het Stichtingsnieuws). Tenslotte zwaait de heer Van den Hombergh lof toe aan de samenstellers van 'De Zelfzwichter'. (Deze en talrijke soortgelijke reacties zijn voor de nieuwe redactie een stimulans).
3. De notulen worden deze keer niet door het bestuurslid Brink met krachtige stem voorgelezen. Hij is verhinderd. Na voorlezing door de eerste secretaris worden ze ongewijzigd goedgekeurd.
4. De jaarverslagen worden met inachtneming van de opmerking van het lid Van den Hombergh (zie punt 2) door de vergadering aanvaard.
5. De kascommissie-leden Broekema en Tammenga hebben de financiële verantwoording van de penningmeester doorgenomen en melden dat alles zeer verzorgd in orde is. De aanwezigen worden voorzien van: het Financieel Overzicht 1981, de Balans per 31 dec. 1981 en de Begroting voor 1982 van de vereniging (ook opgenomen in deze Zelfzwichter). Aan de penningmeester wordt décharge verleend. De heer Broekema is als lid van de kascommissie aan de beurt van aftreden. Voor hem in de plaats wordt benoemd de heer W. Kruit uit Delfzijl.
6. De contributie 1982 is ongewijzigd vastgesteld.
7. De samenstelling van het bestuur blijft onveranderd, nadat de heren Brink en Van der Horst bij acclamatie worden herbenoemd.
8. De lezing met kleurendia's met als onderwerp 'Molens in Denemarken en Zweden' blijkt boeiend te zijn. De dia's van het lid P. Groot uit Winsum (Gr.) zijn van hoge kwaliteit. Door de keuze van zijn dia's en door zijn deskundige

toelichting verschaft hij een goed inzicht in de ontwikkeling van de molens in genoemde landen. Vroeger waren de molens veel kleiner; ze waren vaak voor eigen boerengebruik. Dat geldt ook voor de kleine beekwaterradmolens, waarvan er op Öland (een eiland ten oosten van Zweden - red.) 300 van de 1500 zijn overgebleven. De heer Groot nam verschillende molens door, die van de verdere ontwikkeling getuigden. Het meest volmaakte windmolentype is de 'Hollandske mølle', zeg maar de achtkante bovenkruier met stelling. Dat type heeft in Scandinavië echter lang niet die toepassing gevonden als in Nederland.

9. Bij de rondvraag komt ter sprake: Expo Water 1982 van 25 juni t/m 15 aug. in de Martinihal. Groningen is dan 52 dagen lang waterstad. Er zal ook iets te zien zijn op het gebied van de watermolens.

Onze volgende excursie zal in september in Zuid-Drenthe plaatsvinden.

Tenslotte deelt het bestuur mee, dat de Vrienden een Bauerprojektor hebben aangeschaft, die voor het draaien van 8 mm. films zeer goed voldoet.

10. De voorzitter sluit de vergadering te ongeveer half elf.

Onze najaarsvergadering 1982 zal in USQUERT worden gehouden.

- - -

In memoriam

Op 21 mei 1982 overleed in de ouderdom van 69 jaar de oud-molenmaker

Job Bremer

Job en Chris namen de molenmakerij te Adorp van vader Thomas over in 1959. Chris was daarbij de directeur, zoals Job dat wel zelf zei.

Job was vooral gewaardeerd, waar het ging om werk waar geduld en uithoudingsvermogen voor nodig was. Hij was onder meer een voortreffelijk lasser van stalen molenroeden. Job trok zich uit de molenmakerij terug, nadat zijn gezondheid in de jaren zeventig slecht was geworden.

Wij hopen dat zijn familie de kracht mag ontvangen dit verlies te dragen.

Mededelingen

VAN DE STICHTING GRONINGER MOLENVRIENDEN.

Op de jaarvergadering bleek dat het gewenst is een overzichtelijk beeld te geven van ons groeiend molenbezit.

De eerste molen, die in ons bezit kwam, is de zaagmolen van Bovenrijge, nr. 20 in het Groninger Molenboek. Na jarenlange verwaarlozing zakte het molentje op 26 sept.

1976 in elkaar. De Vereniging Vrienden van de Groninger Molens (de Stichting Groninger Molenvrienden bestond toen nog niet) heeft toen de molen voor f 1000,- van de erven Van Dijk aangekocht. In afwachting van betere tijden (zie ook Molennieuws in deze Zelfzwichter) zijn de onderdelen opgeslagen.

Op 19 oktober 1978 kochten wij aan 'De Onderneming' te Vierhuizen (123). Voordien was de Vereniging De Vierhuister Molen de eigenares. Die vereniging kampte met ernstige exploitatiemoeilijkheden en een groeiend tekort op de bankrekening. Door bijdragen van de Rabobank, de gemeente en de provincie Groningen werd voor dit tekort een oplossing gevonden. Hoewel de molen een bedenkelijke achterstand in het onderhoud was gaan vertonen, was het gaande werk terstond bruikbaar. De restauratie van de fa. Bremer in 1969 bleek goed te zijn geweest. Wij gingen de molen in gebruik nemen als 'lesmolen'. De molen staat er vandaag de dag weer zeer bij (zie ook Molennieuws in deze Zelfzwichter). Familie van de vroegere molenaar J.J. Loots deed ons diverse schenkingen, die voor deze molen van belang zijn, zoals gevelsteen, een antieke weegschaal, een oud 10 kg gewicht uit begin 1800 en een kopie van het oorspronkelijke bestek voor de bouw van de molen.

Op 12 februari 1982 werd onze stichting eigenares van de twee korenmolens in de gemeente Eenrum: 'De Lelie' te Eenrum (32) en 'De Vier Winden' te Pieterburen (34). Het gemeentebestuur achtte het een voordeel, dat deze duo in handen kwam van de molenvrienden. De aankoop ging tegen een symbolische prijs (net als bij 'De Onderneming' en vervolgens bij de 'Goliath').

Bij ons staat uiteraard het streven tot het goed in stand houden van onze molens voorop. Daar had de gemeente Eenrum (en later ook de gemeenten Hefshuizen en Bierum) begrip voor. In de overeenkomst werd opgenomen een jaarlijkse gemeentelijke tegemoetkoming in het onderhoud van f 5000,- (waardevast) per jaar.

Nummer vijf van ons bezit werd de watermolen 'Goliath' in de Eemspolder (122). Die kochten wij op 29 april 1982 aan van de gemeente Hefshuizen. De 'Goliath' wordt als sterk en stoer gebouwde watermolen in deze provincie niet overtroffen. Niettemin is hij onderhoudsbehoefstig, waaraan zijn ligging bij de zeekust niet vreemd is. Op 19 september 1980 kochten wij aan van het Waterschap Hunsingo de bij 'Goliath' behorende mulderswoning voor f 1,-kosten koper.

Reeds mondeling is rond de aankoop van de koren- en pelmolen 'Ceres' te Spijk (18). Die kopen wij aan van de familie Keizer

voor f 10.000,-. Ook voor deze molen hopen wij een inhaalprogramma voor het onderhoud te volbrengen.

Voor grotere beurten aan een molen (of een ander monument) kan gebruik worden gemaakt van de I.S.P.-regeling Klein Herstel. Op die manier zijn wij voor sommige van bovenstaande molens bezig.

- - -

Oproep voor Doe-leden.

Een fraai woord: Doe-leden. De betekenis is direct duidelijk. Het bestuur denkt aan leden, die - bijv. door het vrijkomen van meer vrije tijd - willen denken aan aanvullend werken aan de propaganda voor onze vereniging. Het gaat ook om meer mankracht bij bestaande activiteiten: bijv. het bemannen van onze stand tijdens beurzen, het projékteren van films tijdens molenavonden, enz.

- - -

Molennieuws

18. 'Ceres' te Spijk.

Zie Stichtingsnieuws.

20. Zaagmolen te Bovenrijge.

Het is alweer een tijdje geleden, dat ons stichtingsbestuur inging op het verzoek van Tom Krabbendam een vrijblijvende begroting voor het heroprichten van de zaagmolen te geven. Misschien zouden de mogelijkheden voor het plan worden vergroot als de begroting van de meubelmaker/houtzager Krabbendam gunstig zou uitpakken. Het hoge eindbedrag van een eerder vrijblijvend ingewonnen begroting gaf ons weinig hoop. Inderdaad kwam Krabbendam met een nauwkeurig uitgewerkt plan met een zeer gunstig eindbedrag. Ook dat plan legden wij voor aan de subsidiërende instellingen. De Provinciale Groninger Molencommissie voerde als bezwaar aan, dat voor beide begrotingen niet dezelfde voorwaarden hadden bestaan. Zij adviseerde dit alsnog in orde te brengen. Voordat we die kans kregen, kwam ook een beschikking van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg (29 april 1982). De Rijksdienst geeft enige aanvullingen op de begroting aan en - daarmee rekening houdende - keurt genoemde dienst het plan goed voor een bedrag van f 300.000,-. Ook uit de inhoud van de brief blijkt dat de Rijksdienst het plan krachtig steunt. Er kan (nog) geen subsidie in het vooruitzicht worden gesteld, maar dat is onder de tegenwoordige omstandigheden geen verrassing. Het stichtingsbestuur wil nu nagaan of er op basis van de rijksgoedkeuring mogelijkheden zijn een begin te maken met het herbouwplan.

25. 'Germania' te Thesinge.

De vrijwillige molenaar G. Meinema heeft zijn functie bij deze korenmolen opgegeven. Hij voelde zich teleurgesteld in het meeleven van de eigenares - de gemeente Ten Boer - in het bijzonder wat het onderhouden van de molen betreft. De gemeente betreurt het vertrek van de heer Meinema.

Op de Nationale Molendag '82 werd de 'Germania' bediend door de heer L. Oomkes, die vroeger hier beroepsmolenaar was, en de vrijwilliger Lammert Groenewold.

35. 'Joeswert' te Feerwerd.

Dit voorjaar heeft de Provinciale Waterstaat 16 bomen langs de provinciale weg geveld (twee rijen van ieder 8 bomen). Ook door medewerking van particulieren in de nabijheid van deze produktiemolen zijn de mogelijkheden tot windbenutting voor de molenaar Rolf Wassens aanzienlijk verbeterd. Zoals bekend ging de gemeente Ezinge al eerder over tot het knotten van hoge populieren rondom het nabije sportveld.

39. 'De Helper' aan het Paterswoldse Meer.

Met de voltooiing van het Paterswoldse Meer naar zijn tegenwoordige grootte is deze watermolen aan de oever van het meer komen te staan. De toegewijde molenaar Brink kan men nagenoeg iedere zaterdagochtend bij zijn schitterend gelegen molen aantreffen. Men kan bij de molen komen vanaf de Hoornsedijk, die voor fietsers een prachtige route is. Voor auto's is deze weg echter beperkt toegankelijk.

42. 'De Eendracht' te Sebaldeburen.

Aan de restauratie van deze B.W.O.-watermolen wordt door de fa. Bremer verder gewerkt.

47. 'De Hoop' te Haren.

Deze ronde stenen stellingkorenmolen ondergaat momenteel een verbouwing. In de winkel bij de molen zijn vele artikelen te koop: ook volkorenmeel, gemalen in 'De Hoop' door molenaar A. Pieters.

62. Korenmolen Leegte te Molenrij.

Op 7 mei j.l. had de Ver. Dorpsbelangen in Molenrij een hoorzitting met B. & W. van de gemeente Kloosterburen en een technische dienst over de aankleding van de haven en omgeving waarbij ook de afvoer van het vuilwater ter sprake kwam. Voor het onderwerp 'Molen' kwamen wij later ook aan bod, na vertrek van de burgemeester en technische dienst. De vereniging had ons bestuur gevraagd om reclame te maken voor de herbouw van de molen in Molenrij, die totaal verdwenen is. De vroegere molen aldaar staat nog wel beschreven in het Groninger Molenboek (pag. 160). Hij leek met zijn vierkante onderstuk op de molen van Grijskerk (nr. 43). De heren C. Pik, D.J. Tinga en B. Dijk zijn daar aanwezig en hebben de film van de Krimstermolen gedraaid. Het een en ander viel goed in de smaak van de ong. 40 aanwezigen en na de vertoning heeft C. Pik het woord gevoerd namens onze vereniging en de mensen opgewekt op de ingeslagen weg door te gaan en daarbij onze vereniging te steunen door lid te worden. Daarna werden nog wat vragen gesteld, die door B. Dijk werden beantwoord. Het bleek, dat men over de be dragen, die met de opbouw van een molen gemoeid zijn, erg aan de lage kant zat. De aanwezigen hebben van de film genoten en bleven bij ons vertrek nog napraten. We hebben weer eens aan de weg getimmerd en wat er verder uitkomt moeten we maar afwachten. (verslag B. Dijk).

71. Zeskante korenmolens te Niebert.

E. Broekema is hier de vrijwilliger, zoon van de vroegere molenaar te Kornhorn. In weekeinden wordt ook hier volkorenmeel geproduceerd en verkocht. Door zijn inrichting is deze molen zeker een bezoek waard.

83. 'De Noordstar' te Noordbroek.

De nieuwe eigenaar - de heer G. Rijken - is druk bezig het muldershuis op een zeer geslaagde manier te verbeteren. Mettertijd wil hij de molen weer vaker laten draaien. Dat gebeurt soms nu al met medewerking van vrijwillig molenaar Lemminga. Op de Nationale Molendag '82 waren er 's morgens al 150 bezoekers!

87. 'Wilhelmina' te Noorderhoogebrug.

De molenmakerij Doornbosch is nagenoeg klaar met deze restauratie; de tweede oplevering moet nog plaatsvinden. De Molenstichting Hunsingo heeft de heer C. Pijk hier tot vrijwillig molenaar benoemd. De bevolking van Noorderhoogebrug is met het eerherstel van deze molen zeer ingenomen. Op vermoedelijk 18 september zal hier door de plaatselijke vereniging, Stichting Het Dorpshuis genaamd, een molenfeestdag worden georganiseerd. Voor de grap is al opgemerkt, dat dan ook feestelijk de eerste populier bij deze molen wordt omgehakt. De Molenstichting Hunsingo heeft volledig oog voor het probleem van de windhinder hier, maar de gemeente Groningen toont zich op dit punt niet toeschietelijk.

122. 'Goliath' in de Eemspolder.

De Stichting Groninger Molenvrienden heeft de molenaarswoning verhuurd aan een vaste bewoner. Gebleken is dat voor de molen enige verbeteringen aan de orde zijn. Hij wil echter prima draaien, zoals u elders in deze Zelfzwichter kunt lezen.

123. Lesmolen 'De Onderneming' te Vierhuizen.

De Provinciale Groninger Molencommissie hield op 13 mei haar jaarlijkse excursie, waarbij deze molen het belangrijkste onderdeel in het programma was. Toen het gezelschap tegen drie uur aankwam, toonde de Stichting Groninger Molenvrienden met gepaste trots haar lesmolen. Er is hier nogal wat gedaan aan het inhalen van de achterstand in het onderhoud. Zoals bekend, werd in het muurwerk ook opgenomen de oude gevelsteen van de molenaarsfamilie Loots. Mevrouw A.E. van der Horst-Loots uit Groningen onthulde deze steen. Verder gaf Bernard Dijk een proefles, aan niemand anders dan de voorzitter van de Molencommissie, gedeputeerde Ina Martens. Zij overweegt zich inderdaad voor de opleiding tot vrijwillig molenaar op te geven. Welnu: er mogen best wat meer vrouwen vrijwilliger worden! Tijdens de excursie bracht de Molencommissie ook een bezoek aan de borg Verhildersum te Leens. In 't Schathoes werd een lunch genuttigd. Tevens nam de nestor van de Groninger Molencommissie - de heer B. van der Veen Czn - namens de leden afscheid van de voorzitter, mevrouw Ina Martens. Hij gaf een overzicht van de voorzitters (steeds een

Bij de gevelsteen-onthulling: mevrouw Ina Martens in gesprek met mevr. van der Horst-Loots en haar echtgenoot, en verder mevr. Loots en haar echtgenoot, die de kleinzoon is van de stichter van 'De Onderneming', J.J. Loots. Achter hem T. de Jong en rechts B. Dijk.

gedeputeerde), die de Molencommissie sinds 1949 heeft gekend. Hij vond vergelijkenderwijs, dat Ina Martens toch wel een tien had verdiend met een zoon van meneer. Die kreeg ze dan ook. Begin juni zal de nieuwe voorzitter worden benoemd.

124. 'Eva' te Usquert.

Op donderdag 6 mei j.l. organiseerden B. & W. van Usquert een molenavond in 'Het Dorpscentrum', waaraan ook meewerkten de secretaris van de Groninger Molencommissie - B. Jongsma - en onze bestuursleden De Jong, B. Dijk, J. van Dijk en D.J. Tinga. Laatstgenoemde draaide de film van de Krimstermolen. Verder werd een molencomité gevormd, dat zal meeleven in de restauratie en de feestelijke wederingebruikneming zal organiseren. De voorzitter - de heer W. Kiewiet - ziet wel wat in een blijvend bestaan van het comité, dat tot stichting zou kunnen worden omgevormd.

140. 'Fortuna' te Noordhorn.

Begin mei kwam de beschikking van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg af, waarbij het mogelijk wordt gemaakt deze korenmol te restaureren. De begroting van de fa. Bremer (f. 330.000,- afgerond) werd daarbij goedgekeurd. De financiering zal plaatsvinden in het kader van het Integraal Structuur Plan Noorden des Lands.

Nationale Molendag 8 mei 1982

door Piet van Dijken,
Uithuizen.

Tegen kwart over 9 aangekomen bij de 'Goliath' in de Eemspolder, ca. 3 km ten noorden van Roodeschool.

Aangekomen bij de molen, welke op het zuiden stond in een vieze regen. Dus staart, bliksemafleider en roedketting los, vjzjel uit het werk gezet, want de molen draaide deze keer voor 't eerst weer mee op Molendag na zo'n 10 jaar van stilstand. Veertien dagen tevoren voor 't eerst gedraaid en gekruid, nadat alles was gesmeerd, waarbij het erg meeviel, dat alles zo goed liep. Wegens gebrek aan vet op de glijring kon je eerst niet alleen kruien, maar persé met twee man, doch nieuwe vet gehaald en dit vermengd met grafiet dik op de ring gesmeerd en nu gaat het stukken beter. Dus eerst kruien naar het zuidwesten, daarna pal en stutten uitgenomen en de vangketting laten zakken vanuit de kap. Vang los en eerst draaien zonder steekborden met een gangetje van zo'n 40 enden.

Daarna borden van multiplex met bouten en vleugelmoeren voor de 4 ramen in de veldmuren gezet, ter voorkoming van vernieling. Ondertussen komen er al enige bezoekers, kennissen die wisten dat we er waren en hadden beloofd, dat ze zouden komen. Inmiddels ruimt de wind iets naar 't noordwesten en breekt de lucht open en het wordt droog, dus weer kruien en steekborden gestoken. Nou trekt de molen beter door. De zaak wat aanvegen, koffiedrinken, kijken, de zon breekt door en het is al gauw middag, eten. Inmiddels alweer kruien, want de wind krimpt weer naar het zuidwesten.

Na de middag de vjzelbak en de voorwaterloop schoongeveegd en geschept. Ondertussen komen er wel zo'n dertig man bezoek die middag, het meest mensen die op de boerderijen aan de Dwarsweg en op het nabijgelegen Heuvelderij wonen. Uitleg van de werking der molen geven en uitkijken, dat men niet bij de draaiende roeden komt.

Tegen vijf uur wordt het weer wat rustiger, doch de wind wakkert nog aan en loopt de molen soms 70 enden. Tegen zes uur wordt de molen gevangen en vastgezet en is de Molendag weer ten einde voor dit jaar.

- - -

VRIJWILLIGE

Examen vrijwillige molenaars

OP VRIJDAG 21 MEI 1982.

Deze datum was voor de vier mensen in opleiding weer een dag, waar intensief naar toe geleefd werd. De eerste kandidaat moest om 10 uur beginnen. Het examen werd gehouden op 'De Vier Winden' te Pieterburen, die aanvankelijk zijn naam

geen eer aandeed, want er was totaal geen wind. De eerste zette de molen gereed voor het begin, dus alle beletselen, zoals stutten wegnemen, bliksemafleiders losmaken, enz. Ondergetekende zette alvast koffie en bij aankomst van de mensen, die het

examen afnemen, wordt er eerst koffie gedronken. Toen we daarna op de stelling kwamen, was er toch enige trek te vernemen en toen alle vier zeilen ervoor en borden in zaten, moest het toch maar eens geprobeerd worden om te draaien.

Dan blijkt het weer een voordeel, dat je langs de kust zit, want er werd nog 40 enden geteld. Het was een prachtige dag met zon en wind en dat heeft ook de kandidaten gestimuleerd om zoveel als mogelijk het beste beentje voor te zetten. Doordat ze zich goed voorbereid hadden, haalden drie mensen het met goed resultaat en de vierde moet de theorie overdoen. De geslaagden zijn in volgorde van opkomst: S. Doornbos uit Usquert, P. van Dijken en H.F. de Haan, beiden uit Uithuizen. De heren geslaagden kregen van het examencomité een tastbaar bewijs in de vorm van een molenkam in 't klein als draagspeld, die ook voor hen die al geslaagd zijn, in 't verleden aangemaakt zijn.

Voor het najaarsexamen hebben zich weer vier kandidaten gemeld. Geslaagden van dit examen ook gefeliciteerd namens het bestuur. Proficiat!

B. Dijk.

- - -

VRIJWILLIGE

Excursie vrijwilligers-in-opleiding

door Martin E. van Doornik, Rasquert.

De tocht, die wederom door onze instrukteur Bernard Dijk is georganiseerd, ging op 17 april 1982 naar Gelderland, waar we liefst 8 zeer verschillende molens hebben bezocht.

Het zeer fraaie, warme weer met stevige NW-molenwind heeft bijgedragen tot het goed slagen van de excursie, waaraan 11 personen deelnamen.

Om kwart over 7 vertrokken we van de Martinihal te Groningen, met een koffiestop bij 't Harde, naar de gesloten standermolen van TERSCHUUR (gem. Barneveld), genaamd 'De Kallenbroeker Molen' of 'd'Olde Floris', gebouwd omstreeks 1633 en gerestaureerd in 1962 en 1980. Molenaar E.F. Mulder leidde ons rond, eerst in de gesloten ombouw, waar we o.a. een gloednieuwe stander en zetel zagen. Daarna boven in de molenkast, die de bijzonderheid heeft, dat er gewone veldkruisen i.p.v. weegbanden in de zijkanten zitten en heeft een dubbele bovenwiel op de as. De kap is rietgedekt met aan de binnenkant zinken platen (voor de vang!). Het gevlucht van 22 meter heeft Bremer-roeden.

Onderweg naar de Achterhoek ontdekten we opzij van de weg, meer landinwaarts, draaiende wieken. Erop af. Het is de achtkante, rietgedekte stellingmolen van WALDERVEEN, gebouwd in 1912. De stelling deed met zijn veertig schoren zo on-Gronings voor ons. Eén van de twee vrijwilligers (ook in opleiding, maar hier zonder toezicht) die de molen draaiden, was juist een nieuw zeilarm aan 't maken ter vervanging van een gebroken exemplaar. Daarom was alleen de buitenroede bespannen met 'duikertjes'. De bovenwiel en bonkelaar hebben conisch geplaatste kammen. Kruiwerk met neuten. Deze molen is in de oorlog als uitkijkpost gebruikt door de Duitsers, daarna door de Canadezen.

Via Ede en Arnhem arriveerden wij bij de mooie torenmolen van ZEVENAAR met belt. Deze maalde met twee volle en twee lange halve zeilen. Geen mooiere voorjaarswelkom op een molen dan een met narcissen begroeide belt. De romp is van ca. 1600, maar het gaande werk, de kap en wiekenkruis zijn pas dertien jaar oud. In de beltruimte staat een antieke gasmotor. Tot onze verbazing is de molen vanbinnen erg netjes en schoon: geen enkele spinne-web was te zien. Al het houtwerk is met lijnolie behandeld. De kapzolder is enorm groot; hier kunnen wel vijftig mensen staan. Boven onze hoofden een zwartgeverfde houten as met schenen in hals en pen. Het kruien geschiedt via 4 grote kamwielen en rondsels op een houten tandkrans langs de binnenkant van het torenmuur. Een binnenkruier dus. Vang met trommel en sabelijzer. De bekende molenaar J. Mallisse was hier met een collega aan het werk.

Bij het verder vervolgen van onze reis zagen we in Oud-Zevenaar een draaiende stellingmolen met het Van Riet-systeem op de binnenroede.

In het mooie Montferland stopten wij bij de torenmolen van ZEDDAM met vanaf de belt een grandioos uitzicht, gebouwd tussen 1440 en 1450. Deze zware torenmolen deed ons iets, zijn burchachtige uiterlijk maakte in zijn eenvoud een stoere indruk op ons. De oudste Nederlandse windmolen met een zuiver cilindrische romp van 10 meter diameter. Het torenmuur is 2,77 meter dik!

De kap is zeker groot genoeg om het huisje van de heer B. Dijk als een kaasstolp over te kunnen kappen. De as is samengesteld uit twee gewone gietijzeren assen (dus één askop is 'onthoofd') en zodanig gecamoufleerd als een stevige houten as. De enorme bovenwiel, waarop het jaargetal 1781 en twee witte harten, heeft een primitieve Vlaamse vang met trommel, en twee rijkclampen, waarvan één in de nok van de kap. Het kruien gebeurt met twee touwgaaffelwielen, de verdere overbrengingen als in Zevenaar. Op de taatsbalk van de koningspil zijn ingehakt de letters:

'In memoriam August J.B. Beckers, †11 april 1980.'

Hij was een bekend Gelderse molenmaker.

Voor zo'n molen van een eerbiedwaardig hoge ouderdom zijn de oudhollands opgehekte wieken 'veel te modern'. Ik zie liever Middeleeuwse dwarsgetuigde wieken (zie omslag Anton Sipman's boek 'Molenbouw'). Een nadeel echter is, dat de zeilen zouden klapperen bij het passeren van het molenlijf. Ook liever een originele kegelvormige kap, want de huidige (misvormde) kap dateert van 1845. Tegenover de torenmolen staat ook een rosmolen, die helaas gesloten is.

We reden verder en kwamen langs de ronde stenen grondzeiler van BRAAMT uit 1830 met de binnenroede voorzien van de van Ten Have-wieksysteem afgeleide Beckers-remkleppen. Molenaar Koenders gaf ons een demonstratie over de werking van deze remkleppen. Op de houten meelpijp in de molen zijn mooie woorden geschreven:

De wind, een wonder door Gods macht,
Drijft dezen molen door Zijn kracht.
Doe Gij Uw gunst, o Hemelheer,
Op dezen molen dalen neer,
En wilt hem aan Uw zorg verbinden,
Bewaar hem voor de felle winden,

Voor onweer en voor bliksemstralen,
Die bergen treft en dalen.
Maar dat Uw zegen hem bezwaar,
Tot voordeel van den molenaar.

Leuk zijn de kleurige wapenschilden, die de steigergaten in de romp onder de kap afdekken.

In NIEUW-WEHL staat eveneens een gelijksoortige molen, ook uitgerust met het Beckers-wieksysteem. Het merkwaardigste is, dat deze grondzeiler niet twee, maar drie deuren heeft, op 120 graden van elkaar geplaatst, en een hoge, steile kap. Het gekke is, dat deze uit 1861 daterende molen lekker 'n flink aantal enden draaide, terwijl de molenaar in geen velden of wegen te bekennen was! Volgens B. Dijk is er een gevaarlijke situatie ontstaan en wilde de molenaar wel eens even spreken. Met zijn vuisten. Toch wel een magnifiek gezicht, als je naast de wienkenbaan gaat staan en omhoogkijkend, de enden op je af ziet suizen. 'Bernadette' is de naam van deze molen.

Weer even later waren we in LAAG-KEPPEL, waar er een onderslag-waterradmolen staat, behorend tot de goederen van het nabijgelegen gelijknamige kasteel, dat ook de moeite waard is voor kasteelliefhebbers. Deze molen kreeg water van een aftakking van de toen nog stromende Oude IJssel via de kasteelgrachten, die vanaf het rad weer terug in de Oude IJssel vloeide. Het kanaliseren van de Oude IJssel had tot gevolg, dat de molen niet meer kon draaien. Het hierbij betrokken waterschap kreeg hierdoor conflicten van de familie Van Pallandt, die het kasteel al sinds 1530 bewoont en nog steeds in bezit is van een eeuwenoud waterrecht (= een equivalent van een windrecht), die zelfs leidden tot kamervragen. Dat onze molens veel sneller kunnen draaien dan die van de overheid, blijkt wel daaruit, dat de zaak pas na 13 jaar is uitgesproken in het voordeel van de familie Van Pallandt....

De Gelderse Molencommissie stelde voor het verval van de waterradmolen zodanig te realiseren, dat bij het zo ontstane vijver een poldermolentje kon verrijzen, dat het water weer terug in de Oude IJssel kan uitmalen. Het werd dus een uit Follega in Friesland afkomstige spinnekop, voor Gelderland een vreemde eend in de bijt, uitgerust met fokwieken van Ir. Fauël met een vlucht van 14 meter. Hier gebouwd in 1969, gelijk met de restauratie van de waterradmolen. Deze beide molens, aangedreven door twee zo verschillende krachten, vormen samen zeker een zeldzaam duo in ons land. De spinnekop heeft een opvoerhoogte van 1,40 meter. Als stoute schoolkinderen beklommen we onder het toezien van onze instrukteur, op en in de leuke spinnekop om zijn 'ingewanden' goed te kunnen bestuderen. De deurtjes waren niet eens op slot....

Een deelneemster nam in het nabijgelegen dorp Hummelo afscheid van onze groep en met ons tienden reden we verder naar Deventer, waar we ook onderweg (maar niet gestopt) de bekende stellingmolen 'Nooit Gedacht' te Warnsveld van molenaar D.J. Abelskamp (auteur van het cursusboek 'Zingende Stenen') hebben zien draaien met Ten Have-kleppen op de buitenroede, wat vreemd is.

Ter afsluiting van de mooie, zonnige excursie dineerden we in een Chinees restaurant in Deventer. Van onze groep natuurlijk

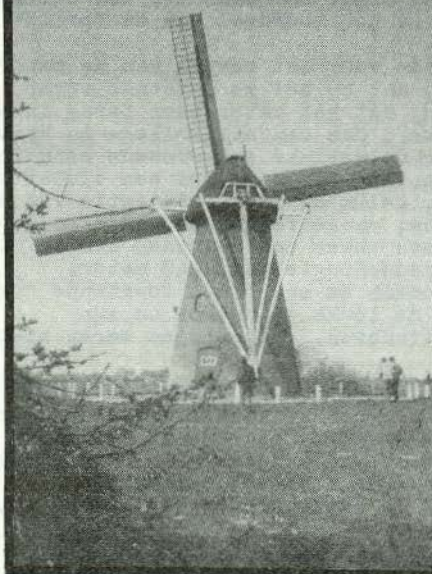
Terschuur

Zeddam

Nieuw-Wehl

Laag-Keppel

vol lof voor onze instrukteur B. Dijk voor zijn voortreffelijke werk aan het uitzetten van onze molenroute. Applaus voor 'n dijk van een instrukteur!

Conclusie: de meeste molens op onze excursie zijn uitgerust met een trommelvang, een teller ten behoeve van de z.g. 'draaipremie' (waar de heer B. Dijk vierkant tegen is) en regulateurs; en dat we onderweg veel andere molens hebben gezien met Ten Have-wieken. Een mooie, gedenkwaardige dag voor ons allemaal.

M.E.v.D.

Molen 'Joeswert' in Feerwerd

door Jaap Rijkeboer,
Groningen.

In onze provincie hebben we, zoals bekend, nog ruim tachtig molens overgehouden van de ongeveer 1000, die hier ooit hebben gestaan. Hoewel er dus ongelovelijk veel molens zijn verdwenen, mogen we over dit aantal toch niet ontevreden zijn. Een vergelijking met bijv. de Zaanstreek, waar ongeveer evenveel molens hebben gestaan, en waar er nu al met al nog maar tien of vijftien zijn overgebleven, leert dat we bepaald niet mogen mopperen, zeker niet wanneer we bedenken, dat nog bijna tien procent van ons molenbestand nog steeds daadwerkelijk in gebruik is.

Met name ten N.W. van de stad ligt een voor Nederland haast uniek 'molenreservaat', waar binnen een straal van ongeveer 10 km een vier-tal molens nog dagelijks binnen vol bedrijf zijn: De watermolens 'De Eolus' van de Franserpolder en 'De Jonge Held' bij Leegkerk, de koren- en pelmolen 'De Leeuw' in

Oldehove en koren- en pelmolen de 'Joeswert' in Feerwerd. In dit stukje zou ik wat meer van de laatstgenoemde van dit viertal willen vertellen.

De molen werd in 1855 gebouwd als koren- en pelmolen. Aanvankelijk schijnt zij de naam 'De Magneet' te hebben gedragen, maar zekerheid hierover heb ik niet kunnen krijgen, evenmin trouwens als over de herkomst van de huidige naam.

In het begin van deze eeuw besloot de toenmalige molenaar met zijn tijd mee te gaan, door de molen van zelfzwichting te laten voorzien. Dit gebeurde in twee etappes, eerst de binnenroede, vier jaar later de buitenroede. In de molen zijn nog opschriften te vinden die hieraan herinneren:

'27 augustus 1904 voor het laatst met zeil gewerkt.

29 augustus 1904 ijzeren binnenroe ingebracht.

9 september 1904 voor het eerst met de ijzeren binnenroe gewerkt. Makelaar W. Wieringa te Vierverlaten.

Molenaar M. Noordewier te Niezijl.'

En daaronder in een uitbarsting van lyriek:

'Zelfzwichting weerkaatst de echo: zelfzwichting.'

Daaronder nog een opschrift:

'Donderdag 16 september 1908 voor het eerst met de ijzeren buitenroe gewerkt.'

Ongeveer in dezelfde tijd werd er een motor geplaatst, eerst een gas- of mogelijk een dieselmotor, later een elektromotor, zodat ook bij onvoldoende wind kon worden geproduceerd, en zo bleef de molen tot in de jaren vijftig in bedrijf. In 1955 sloeg echter het noodlot toe, tijdens een storm kwam een roede naar beneden, die ook een deel van de stelling meenam en dat betekende het voorlopige einde van de loopbaan van de molen. Nu volgde een lange periode van gedwongen rust, waarin de molen er zeer verwaarloosd en vervallen bij kwam te staan, maar uiteindelijk kon in 1976 met een vrij omvangrijke restauratie worden begonnen, uitgevoerd door de firma Doornbosch. Het pelwerk werd bij deze restauratie gehandhaafd, evenals de zelfzwichting, maar de stroomlijnneus op de roeden (imitatie Van Bussel met op één roede neusremkleppen) werd vervangen door een oudhollands voorhek.

Op 29 april 1978 vond de feestelijke heropening van de molen plaats en kon een nieuwe fase in haar bestaan beginnen. Deze werd ingeluid door de toenmalige vrijwillig molenaar Henk Epskamp uit Ezinge, die in 1979 een contract afsloot met een verdeelcentrum voor het malen van 3 ton per week, waardoor de molen weer productief kon gaan malen. In 1980 moest Epskamp in verband met zijn werk echter verhuizen, waardoor de produktie tijdelijk stil kwam te liggen. Zijn plaats werd per 1 augustus van dat jaar ingenomen door Rolf Wassens, die zich, na 3 jaar in loondienst op de 'Vrijheid' in Schiedam te hebben gewerkt, als zelfstandig molenaar wilde vestigen, en in de 'Joeswert' een geschikte produktiemolen zag.

Om een redelijk bestaan uit de molen te kunnen halen, waren er 2 dingen noodzakelijk: in de eerste plaats het opvoeren van de afzet en in de tweede plaats een zo efficiënt mogelijke inrich-

Molenaar Rolf Wassens aan de zwichtketting op de 'Joeswert'.

ting van de molen. Wat het eerste betreft, is hij vrij aardig in geslaagd, de productie ligt op het ogenblik op ± 7 ton per week. Naast aan het al genoemde verdeelcentrum wordt meel geleverd aan een aantal warme bakkers uit de omgeving, terwijl ook de kring van kleine afnemers zich nog steeds uitbreidt.

Wat betreft de inrichting, zal ik een beschrijving geven van de situatie, zoals die eind april was.

Een veelgehoorde opmerking is, dat de molen zo ongelooflijk vol staat met apparatuur, dat er nauwelijks nog ruimte overblijft. Wie echter eens wat aandachtiger toekijkt, zal ontdekken, dat er zo langzamerhand een zeer efficiënt bedrijf in de molen is gehuisvest, waarbij een zo optimaal mogelijk gebruik van de beschikbare ruimte wordt gemaakt. Op de begane grond bevinden zich het koppel motorstenen, de elektromotor voor de aandrijving hiervan, de aftap van de mengketel, die doorloopt tot op de eerste zolder, en niet te vergeten de onlangs in gebruik genomen schoner. De eerste zolder biedt plaats aan de grote buil en aan de splits- en schilmachine, die de tarwe voorreinigt alvorens ze in de schoner beneden komt. Tevens bevindt zich hier het drijfwerk van de grote elektromotor beneden. Tot voor kort dreef dit stelsel van assen, poelies en leren drijfriemen de jacobsladder, de waaierij en de schoner, de schroef van de mengketel en het koppel motorstenen aan, maar nu wordt alleen nog de motorsteen hierdoor aangedreven. Op de tweede zolder bevinden zich twee voorraadbunkers, de (niet meer gebruikte) waaierkast

en de brugbalken van de pelspillen. Vervolgens komen we op de maalzolder, waar een groot deel van de ruimte in beslag wordt genomen door de dustgroep met daarin de niet meer gebruikte schudzeef, wiens taak, evenals die van de waaierkast, is overgenomen door de schoner op de begane grond, die in combinatie met de spits- en schilmachine de tarwe minder ambachtelijk, maar wel beter en sneller van alle vuil en ongerechtigheden weet te zuiveren. Verder vinden we er een kleine buil en de meelgoot. De steenzolder tenslotte bergt het koppel blauwe stenen en twee voorraadbunkers. De 2 bunkers op de tweede zolder en de linker bunker op de steenzolder worden gebruikt voor de opslag van ongeschoonde tarwe. Via kokers wordt de tarwe dan naar de spits en de schoner gebracht, waarna de dan geschoonde tarwe via de twee jacobsladders naar de werkbunker op de steenzolder wordt gebracht, dan wel rechtstreeks in het kaar van de motorsteen, al naar gelang er met de motor of met de wind wordt gemalen. De bunker op de steenzolder kan op de maalzolder worden afgetaapt in zakken en dan met het luiwerk in het kaar op de steenzolder worden gebracht. Het traplopen blijft hierdoor beperkt tot het ene trapje van maal- naar steenzolder.

Hoewel er natuurlijk altijd nog wel wensen blijven, verloopt het productie-proces thans vrij optimaal. Een woord van waardering is hierbij zeker op zijn plaats voor de timmerman van de molen, Jacob Oosterhof, die een groot deel van zijn vrije tijd heeft besteed aan het timmeren van de noodzakelijke kokers en bunkers, die nu op overtuigende wijze hun nut bewijzen. Voor de nabije toekomst staat er nog de plaatsing van een tweede koppel blauwe stenen op de steenzolder te gebeuren, waardoor de maalcapaciteit van de molen kan worden uitgebreid, terwijl ook de grote buil op de eerste zolder zal gaan verdwijnen en wordt vervangen door een kleiner exemplaar, wat via een kaartje zal worden gevoed.

De molen verkeert op het moment zowel in- als uitwendig in een goede staat en mulder Wassens is dan ook vol lof over zijn molen. Met name de zelfzwichting ervaart hij dagelijks als een zeer arbeidsbesparende uitkomst (in Schiedam werd met zeil op fokwijken gewerkt), waarmee tijdens buien rustig kan worden doorgedraaid, zonder dat de molen behoeft te worden gevangen om te zwichten. Hierdoor is een hogere productie mogelijk dan op een molen, die met zeilen is uitgerust en dit is dan ook een van de redenen, dat de molens in onze provincie het tot na de oorlog hebben kunnen volhouden, waardoor er nog steeds een redelijk aantal bewaard is gebleven. Op deze plaats dan ook een HULDE aan de ZELFZWICHTING!

Wie eens in de buurt is, moet zeker niet nalaten eens een bezoek aan de 'Joeswert' te brengen.

De openingstijden voor bezichtiging en meelverkoop zijn van dinsdag t/m zaterdag van 10.00 - 12.00 en van 13.30 - 18.00 uur.

De 'Eva' te Usquert

De redactie is in het bezit gekomen van een kopie van een zeldzame foto van de forse stellingkorenmolen 'Eva' te Usquert uit het einde van de vorige eeuw, toen ze nog uitgerust was met zelfzwichting en zelfkruiing. Deze foto publiceren wij gaarne, misschien kan hij als voorbeeld dienen voor de komende restauratie van de thans zwaar vervallen molen. Aan jullie bekend geworden slagzin 'Laat Adam (Delfzijl) geen weduwnaar worden' zou het leuk zijn, nog een slagzin toe te voegen: 'Geef een roos aan Eva'.

Zoals vermeld in het nieuwe Groninger Molenboek is de Usquerder molen waarschijnlijk als eerste in ons land in 1891 voorzien van zelfzwichting en zelfkruiing.

Molenmaker Chr. Bremer wist te vertellen, dat het zelfkruiing-systeem geforceerd werd, doordat de toch zo overbodig geworden staartbalk, uit de macht der gewoonte van molenaar K.E. Welt (op de foto zwaaiend met pet), gewoon met een bezetketting is vastgezet! Want dankzij de windroos kon de kap bij verandering van windrichting meedraaien en mag daarbij niet belemmerd worden. Op de foto is de vernielde windroosstoel te zien, die rustte op verlengde voeghouten met beschadigde balustrade en verdwenen windroos (misschien twee). Een dergelijke combinatie van staart en windroos vindt men o.a. nu nog op de molen van Bad Zwischenahn (Ostfriesland).

De bijzonderheid van de zelfzwichtende wieken is, dat op deze foto ook korte klepjes te zien zijn aan de voorkant van de roeden.

Er bestaan plannen om de 'Eva' bij de komende restauratie in haar oorspronkelijke toestand te brengen, doch is het juist het probleem om aan onderdelen voor de zelfkruiing te komen, vooral de (aanwezige?)

gietijzeren tandkruiring van zo'n omvangrijke diameter.

De restauratie is door een subsidietoezegging van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg een stuk dichterbij gekomen, doch zijn de problemen voor het gemeentebestuur van Usquert niet erg veel kleiner geworden, omdat de rijksbijdrage - een bedrag van max. f 100.000,- - pas in 1985 overgemaakt zal worden, zodat de gemeente zal moeten voorfinancieren. Na toepassing van de financiële verdeelsleutel voor de restauratie moet de eigenaar van de molen - dat is de gemeente zelf - f 27.500,- zelf bijdragen. Er zal ook, zoals eerder gebeurd, een beroep gedaan worden op de plaatselijke bevolking.

Mag de 'Eva' in de toekomst weer een 'pronkjewail' zijn naast 'De Sterrenberg' in Nijveen!

M.E.v.D.

- - -

De standerdmolen van de 'fortresse' Bourtange (2)

(vervolg van nr. 1/82)

Weer een verkoop

Storm en regen, zon en blauwe luchten. Het ging alles over de walmolen heen. Die zijn werk verrichtte al naar de molenaar het wienenkruis in de wind zette. Een nieuw eeuw schoof over de wereld en onveranderlijk stond de molen, toen er zich in 1813 een nieuwe koper aandiende. In het canton Nieuwe Pekela, was mr. Arnold Koning, keizerlijk notaris. Hij resideerde in Bellingwolde en voor hem passeerde de akte, die Jan van Hateren uit Bourtange eigenaar maakte van de stoere standerdmolen op de wal. Molenaar zijnde kocht van Hateren het bedrijf van wind en wienek voor de ronde prijs van vierhonderd vijftig gulden. Nederland kende in die jaren de 'Fransche tijd', daarom werd op de akte ook de prijs in franken aangegeven. Vierhonderd vijftig goede Nederlandse guldens stonden in die tijd te boek als negenhonderd vijfenveertig franken. De koper kon de som voldoen in 'gangbaare klinkende Hollandsche munte zolang dezelve in het Departement van de Westereems in wettigen omgang zal zijn, of anderszins in andere aldaar goede gangbaare zilvere of gouden munte, alles en altijd naar de koers van heden.' Doch 'nimmer in eenige deellen in papieren geld assignatieën-bons of onder welke benaming ook, uit kracht van wet of andere acten van openbaar gezag in omloop gebracht, als waaraan de koper en debiteur voor altoos remucieert.' Met alles wat er 'aan toe en bij behoorde', ging de molen over aan zijn nieuwe eigenaar. Hij had dat alles gekocht van Jacob Mozes Cohen, een 'gepatenteerd' koopman uit de stad Groningen. De transportakte van koop en verkoop droeg 4 oktober 1813 als datum (21).

Moeilijke tijden

Nadien werd het er niet beter op voor de molenaar van de toen al eerbiedwaardige standerdmolen. Hij kende het bedrijf als geen ander. Zijn vader had al sinds 1794 de molen in huur gehad. Vader van Hateren pachtte voor f 40,- 's jaars de molen volgens een huurcontract met de Raad van State (22). In het duister bleef verborgen, wanneer de 'lantsmoolle overging

in handen van koopman Jacob Cohen. Ook toen zoon Jan de molen in eigendom had, draaiden immer lustig de wieken. Toch wezen tekenen in de verte dat Bourtange langzaam aan als vesting zou verdwijnen. Andere methoden van de landsverdediging namen vastere vormen aan. Het garnizoen binnen de vesting werd kleiner en navenant was het verbruik van daaglijks brood.

Molenaar van Hateren zag zijn broodwinning in gevaar en begon te denken aan verkoop van het bedrijf. Ook al omdat zo rond 1830 het bakken van brood voor de gewone burgers van weinig betekenis was. Bakkers uit Wedde en Vlagtwedde brachten hier hun waren aan de man. Steeds minder kreeg de mulder ter maling aangeboden. Toen echter bekend werd, dat Van Hateren zijn molen had verkocht, stak er binnen de wallen van het fort een kleine storm op.

Zelfs het gemeentebestuur van Vlagtwedde, waartoe Bourtange behoorde, kreeg bemoeienis met het geval. Men stuurde vandaar een brief naar de 'Gouverneur' der provincie. In het officiële stuk viel te lezen: 'Dat den molenaar J.H. van Hateren te Bourtange aan ons heeft verklaard, dat hij sedert eenige jaren van de opbrengst van het gemaal niet meer had genoten, als de landsbelasting en onderhoud van de molen bedragen en dat hij om die redenen met het malen had opgehouden en zijne molen te Bourtange had verkocht om te worden afgebroken. De redenen waarom het gemaal te Bourtange sedert enige jaren verminderd is, bestaat voornamelijk daarin, dat te Bourtange bijna geen brood wordt gebakken en dat het brood voor de consumptie door de bakkers van Wedde en Vlagtwedde te Bourtange wordt ingevoerd, iets hetwelke door het oprichten van een goede broodbakkerij te Bourtange een groote verandering in het gemaal kan teweeg brengen. Hier komt bij dat de ingezetenen van Bourtange hun bestaan van de landbouw moeten hebben en zich daarop met vlijt toeleggen en daarom eenig graan tot mesting en voeding van hun vee moeten laten malen. Indien nu den molen te Bourtange werd afgebroken, dan moeten de ingezetenen van Bourtange nagenoeg 1½ uur ver hun koren ter molen varen. Om welke redenen het ons is voorgekomen, dat de koren-molen te Bourtange blijft bestaan en de ingezetenen zich met de molenaar zagen te verenigen, dat er met het malen werd voortgevaren.'

De brief was namens het gemeentebestuur van Vlagtwedde ondertekend door burgemeester Hommes (23).

Maar het keerde of wendde niet, ondanks protest van de zijde der gemeente, vertoont het molenbastion van Bourtange kort daarna een leeggevalle plaats.

Op 14 juni 1831 verkocht Van Hateren zijn bedrijf aan Freerk Maarsing uit Ter Haar. De akte van transport vermeldt, dat voor notaris Sophius Piccardt in het 'kanton Pekela' op 14 juni 1831 Johannes van Hateren verscheen. 'Een landgebruiker woonachtig in Bourtange, dewelke verklaarde dat hij op afbraak en om naar Ter Haar bij Ter Apel verplaatst te worden, verkocht heeft aan Freerk Maarsing: een Koornwindmolen zijnde een standerdmolen, staande thans nog op de 'capitale wal' in Bourtange, enz, enz. Voor welgeteld zevenhonderdvijftig gulden ging de molen over in handen van landbouwer Maarsing (24).

De oude standerdmolen werd op de wijde velden van de buurtschap Ter Haar weer opgericht als rogge- en pelmolen. Daar bleef hij staan tot op de huidige dag.

De molen
bij Ter Haar
naar een
oude foto.
Toen nog in
gave toe-
stand.

In 1927 kwam molenmaker Schulte uit Ter Apel voor herstelwerkzaamheden naar de molen. Gevolgd in 1934 door molenmaker Chr. Bremer uit Adorp, die opnieuw herstelwerk aan de molen verrichtte. Orkaankracht geselde meerdere malen de fraaie standerdmolen op de open velden van Ter Haar. Woeste winden haalden in maart 1947 de hele askop met de roeden naar beneden. Weer werd de molen gerestaureerd door molenmaker Bremer, die daarvoor de rekening indiende van ongeveer f 6.000,- (25).

Bremer diende de rekening in bij de stad Groningen, die sinds september 1939 de molen tot de stadsbezittingen rekende. Op 20 september van dat jaar was de stad Groningen bij veiling eigenaresse geworden van de standerdmolen. Bij besluit van 2 oktober

1939 bekrachtigde de gemeenteraad van Groningen de door B. & W. gedane aankoop (26).

Na de tweede wereldoorlog vielen de wieken stil en draaiden de stenen in de maalstoelen nooit meer. Het fraaie bouwwerk werd monument, waar veel toeristen een foto van maakten in de loop der jaren.

Bourtange werd als vesting ontmanteld in 1851 en kreeg daarna het aanzien van agrarisch dorp. Delen van de vroegere glorie en aanzien bleven echter bewaard. In de wereld veranderde veel na de tweede wereldoorlog. Nederland industrialiseerde en ook voor Bourtange bracht dat consequenties mee. Het stuwde op in de vaart van het veranderde bestaan. De rollen werden omgekeerd, Bourtange moest een ander dan het agrarische kleed aantrekken. In samenspel met gemeente, provincie, monumentenzorg en restauratieprojekten werd Bourtange weer de vesting van weleer. Poorten, ravelijnen, courtines en 'dwingers' herrezen weer. Op de 'molendwinger' kwam opnieuw een standerdmolen. Sinds 1980 zagen de Bourtangers wat de soldaten uit het garnizoen honderden jaren daarvoor ook hadden gezien. Molenwieken, die krakend en knarsend houten assen aandrijven. De stenen malen weer graan tot meel, dat graag gekocht wordt door duizenden toeristen. Een stukje verleden keerde naar het leek, in Bourtange terug. Want de nieuwe standerdmolen op de 'capitale wal' is tot in onderdelen gelijk aan de vroegere molen, die nu te boek staat als het 'pronkstuk' van Ter Haar.

Bourtange, herfst 1981.

G.S. Koeman-Poel.

Register van bronnen.

21. Notarieel archief, inv.nr. 48/A 15.
22. Archief Gewestelijke Besturen, inv.nr. 568.
23. Brievenboek jaar 1831, no. 126, Gemeentearchief Vlagtwedde.
24. Notarieelarchief Notaris S. Piccardt, 14 juni 1831.
25. Rijksarchief provincie Groningen.
26. Zie noot 25.

- - -

De molens in de gemeente Eenrum

door B. van der Veen Czn.

Evenals in andere plaatsen in onze provincie is de eerste windmolen in Eenrum een standerd-roggemolen geweest. Hij stond aan de westzijde van de weg naar Broek, $\frac{1}{2}$ km ten noordwesten van de kerk.

Volgens een opgaaf uit 1831 was de houten molenkast met riet gedekt en had hij een koppel roggestenen. Volgens de resolutie van de Gedeputeerde Staten van Stad en Lande van 12 augustus 1628 mocht hij blijven staan, terwijl er vele andere moesten verdwijnen of verplaatst werden. Hij maalde voor het korenmolensresort, bestaande uit de dorpen Eenrum, Pieterburen en Wester-

nieland en het gehucht Wierhuizen, volgens de resolutie van 12 december 1825. In 1735 is de molen het eigendom van Jan Harms Mulder en Margarita Elisabeth Hartsema (r.v.l. blz. 137). In 1825 is hier mulder Cornelis Stuivinga. De erven Stuivinga verkopen de molen in 1828 aan Jelte Pieters Abbring, daarna komt Tamme Tietus Huizinga, onder wie de molen in 1856 omwaaide, en vervangen werd door een achtkante bovenkruier met stelling. Hij had geasfalteerd hout op een geasfalteerd houten onderstuk en een geasfalteerd kap. Het was een rogge- en pelmolen. Sinds 1869 was eigenaar Jan Tammes Huizinga, die in 1904 naar de andere molen van de Huizinga's ging, de pelmolen van 1734. In 1908 werd de molen verkocht naar Kuilenburg (tegenwoordig Culemborg - red.) en aldaar herbouwd door de molenmaker Obbe Noordewier. Daar is de molen later afgebrand of afgebroken. De bijbehorende sarrieshut heeft nog aan de andere kant van de weg gestaan tot ongeveer 1941.

Een tweede molen stond, reeds in het begin van de 18^e eeuw, aan bovengenoemde weg, maar aan de oostzijde en verder naar het noorden. Deze molen is afgebrand in 1734 onder de pelmulder Frederik Cornelis. Hij werd echter herbouwd. In 1784 is eigenaar de zoon Kornellis Freerks (brandverz. contract van dat jaar). Sinds 1795 zijn eigenaars Tiete Jacobs Huizinga en vrouw Mentje Jurjens, wier namen ook voorkomen op een steentje van de inrit van de schuur, waarop T.I.H. en M.I., met het jaartal 1803. Sinds 1862 Jacob Tiete Huizinga tot 1864. Dan komt Klaas Huizinga en tenslotte Tiete Jacob Huizinga van 1896 tot 1968. In 1956 werd de molen gedeeltelijk afgebroken. Het achtkante stenen onderstuk is nog aanwezig. (Op de boerderij Matthenesserweg 26 bij Eenrum bevinden zich nu twee oude stalen roeden, vermoedelijk uit deze molen afkomstig - red.) Bij de afbraak was de molen niet alleen pelmolen, maar sinds de opheffing van de belasting op het gemaal, ook korenmolen. In 1917 kreeg de molen een ijzeren as, uit de afbraak van de molen van Bouwman in Westernieland en in 1918 zelfzwichting met het bijbehorende ijzerwerk uit de molen van Bakker te Leens.

De derde molen van Eenrum is de nog bestaande koren- en pelmolen 'De Lelie', die gebouwd is in 1862 door de molenmaker Helenius ten Have uit Mensingeweer voor Garnt Wiersema Elema, die werd opgevolgd door zijn zoon Luitje Garmts Elema. Daarna, in 1903, kwam Jan Tammes Huizinga, hiervoor reeds genoemd, geboren 1841 en overleden 6 mei 1935. Op de sluitsteen boven de ingang staat J.H., G.N. 1903. Dat zijn Jan Huizinga en Geertruid Nienhuis. Zij was afkomstig van de molen van Garsthuizen. Sinds 1935 was eigenaar Geert Jans Huizinga, overleden 1937. Daarna kwam K. Brouwer, dan L. Graver en sinds 1951 B. Diekman. Onder de laatste is de molen in de storm van 6 oktober 1954 op hol geslagen, waarbij de beide pelstenen door de muur geslagen zijn. Met grote moeite hebben Geert Spelman (nu nog mulder op de 'Hollands Welvaart' te Mensingeweer - red.) en Jan Willemsen de molen uit de wind gekruid, waardoor verder onheil voorkomen is.

Sinds 1955 is de molen het eigendom van de gemeente Eenrum, die er f 4.500,- voor betaald heeft. Op zaterdag 4 oktober 1958 is 'De Lelie' feestelijk weer in gebruik genomen na een grote restauratiebeurt door de fa. Bremer.

Pieterburen

Evenals in Eenrum was de eerste molen hier een standaard-roggemolen. Gebouwd voor 1628, want volgens de resolutie van 12 augustus 1628 mocht hij blijven. Hij stond aan het eind van het Pieterbuurster Maar, op de plaats, waar de tegenwoordige molen staat. Later werd hij vervangen door een achtkante bovenkruier met stelling. Hij had weer een koppel stenen. Het was een met riet gedekte achtkant op een houten tussen- en stenen onderstuk en had een rieten kap. De vlucht was 68 voet.

In 1825 was hier mulder Hendrik Willems van der Molen, die maalde voor het korenmolensresort Pieterburen, Wierhuizen en Westernieland. Deze molen brandde 22 maart 1846 af als koren- en pelmolen.

De opvolger is de nog bestaande molen. Het is een achtkante bovenkruier met stelling. Hij heeft geasfalteerd hout op een stenen onderstuk en een geasfalteerd houten kap. Ook een koren- en pelmolen. Een der roeden heeft zelfzwichting. Eigenaars waren: H.W. van der Molen, in 1872 J. Kampstra, later Dijkinga, F.J. Schuurman, van 1905 tot 1925 E. van der Berg, tot 1961 L. Steenhuis, daarna M. Vos en nu sinds 1967 de gemeente Eenrum. In 1934 zijn de beide roeden verdekkerd met zelfzwichting. Het oude muldershuis uit 1734 is ondanks de bescherming van de monumentenwet afgebroken.

De naam van de molen is 'De Vier Winden'.

In het stenen onderstuk heeft een steen met het opschrift:

'Hier maalt men graan tot stof,
Hier pelt men bast van 't Garstgraan of,
O, mensch, Wilt hieruit leeren,
Dat gij ook eens tot stof zult wederkeeren!'

met de naam H.W. van der Molen, de bouwer van de voorganger.

Westernieland

Nadat de belasting op het gemaal in de Franse Tijd (1812) definitief was afgeschaft, werd deze door koning Willem I weer ingevoerd en tussen 1814 en 1855 is het een wisselen geweest van 'welles en nietes', maar in 1855 maakte een rijkswet toch definitief een einde aan deze belasting.

Tussen 1850 en 1860 is er dan ook een tijd van hoogconjunctuur, wat de molenbouw betreft. Molenmaker Ten Have uit Mensingeweer reed dan ook met paard en wagen langs de vele molens, die hij in bouw had.

En zo werd er ook in Westernieland een pel- en korenmolen voor J. van der Helm gebouwd door molenmaker A.H. van der Heide te Leek. Na 1861 Geert Luitjes Bouwman tot 1877. Daarna de gebroeders Luitje en Jacob Bouwman. Jacob ging door tot 1898, nadat hij reeds in 1891 als een der eersten, zelfzwichting had aangebracht.

In 1917, nadat fotograaf Kramer nog eerst een mooie foto van huis en molen had gemaakt, is de molen afgebroken, bij welk werk een man is omgekomen, de molenmaker P. Takens. De molen heeft er dus slechts 63 jaar gestaan. Het was een achtkante bovenkruier met stelling. Hij had een geasfalteerd houten achtkant op een wit tussenstuk op een stenen onderstuk, met een geasfalteerd houten kap. De vlucht bedroeg 77 voet.

Kort nieuws

Molenaarswoning bij de 'Goliath'

Wegens teleurstelling biedt de Stichting Groninger Molenvrienden de woning bij de poldermolen 'Goliath' (ten noorden van Roodeschool) wederom in gebruik aan.

Een goed gebruik door een toegewijd persoon (personen) is de belangrijkste voorwaarde.

Molenkalender 1983

Ook voor het komende jaar zal door Philips Telecommunicatie Industrie een kalender met molenfoto's worden uitgegeven. Molenvereinigingen worden in de gelegenheid gesteld een aantal centraal te bestellen.

Wilt u ook (weer) zo'n fraai uitgevoerde molenkalender? De prijs is f 12,50. Laat u het dan even weten aan het bestuurslid C. Pik. Adres: postbus 2317, 9704 CH Groningen, telefoon 050 - 56 56 58.

Onze molenlesbrief

Molenaars in Groningen kunnen wij gratis voorzien van een voorraadje lesbrieven, om deze geselecteerd uit te geven. Menige molen wordt nu en dan bezocht door een schoolklas. Aan te vragen bij Bernard Dijk.

De financiële verantwoording van de penningmeester

hoeft niet in deze Zelfzwichter te worden geplaatst. De redactie was van mening - gelet op de grote voorraad kopij - dat we de ruimte beter kunnen gebruiken. Tenslotte werd hij uitgereikt op de Jaarvergadering. Belangstellenden, die niet op de Jaarvergadering aanwezig waren, kunnen bij de redactie alsnog het cijferwerk aanvragen.

Bordveren voor wiken

Martin van Doornik heeft onlangs bordveren op molen 'De Vier Winden' te Pieterburen nieuw aangebracht. Bij hem thuis is er nog esenhout genoeg over voor enkele bordveren. Welke molenaar of vrijwilliger heeft esenhout nodig voor onderhoud en/of vervanging van bordveren? Men kan bij hem vragen op het adres Kievesterweg 5, 9955 VA Rasquert. Het hout is eigendom van de Stichting Groninger Molenvrienden.

Verder wenst de redactie onze lezers, leden, molenaars, vrijwilligers, molenmakers, en molenliefhebbers een

P R E T T I G E V A K A N T I E !

Ode aan mijn lief, klein dorpje.

Mijn dorpje Vierhuizen waar ik mijn jeugd
en mijn jaren zo lief heb gesleten,
waar ik al mijne liefde heb ten offer gebracht
ook zal ik leed nooit vergeten.
Hoe of men dit dorpje om zijn kleinheid veracht
hoe of men het ook gaat verguizen,
ik blijf het vereren als een dubbele schat
dat kleine, dat lieve Vierhuizen.

*

Het ligt daar zo nederig aan den voet van den dijk
en nederig zijn er de mensen,
men is er niet arm en men is er niet rijk
wat willen wij meerder nog wensen?
Dan lacht mij het kleine dorpje steeds aan
en heeft het geen deuren of kluizen,
als bakermat speelt het mij steeds voor den geest
dat kleine, dat lieve Vierhuizen.

*

Zij trokken er uit ja naar heinde en ver
naar Oost, West, ja naar Zuiden en Noorden,
en ach wat deed het hun harte weer goed
als zij daar van 't kleine dorpje weer hoorden.
Dan kreeg men opnieuw weer een riem onder 't hart
en sneller ging 't bloed dan weer bruisen,
men voelde als het ware zijn eigen weer staan
in dat kleine, dat lieve Vierhuizen.

*

En als daar in den verre heur avond eens daalt
en ze moe zijn van slaven en sloven,
dan denkt men nog weer aan dat dorpje aan 't strand
waar ze eens gingen lieven en loven.
Dan trekt nog de plaats waar hun wiegje eens stond
ja als zij dan eens gaan verhuizen,
dan trekt nog de rustplaats der Vaders hun aan
naar dat lieve, dat kleine Vierhuizen.

*

Ook ik die mijn dagen en jaren reeds tel
geboren aldaar en getogen,
wat heeft dat kleine dorpje mij liefde gedaan
en wat tranen, te veel om te drogen.
Doch hoe het ook zij, het zij kort of zij lang
de stormen des levens ook ruisen,
toch trekt als de laatste rustplaats mij aan
dat kleine, dat lieve Vierhuizen.

*

J.J. Loots

Op 3 juni 1982 vond een bijeenkomst plaats van de vrijwillige molenaars te Hoogkerk. Omdat het aanvankelijk gekozen Verenigingsgebouw te heet was geworden door de zon, werd uitgeweken naar 'De Loods'. Hier was het inderdaad koeler. De opkomst viel een beetje tegen: er was gerekend op 35 mensen, er waren in het begin echter maar 17.

Nadat Hans Walstra de vergadering had geopend, kwamen de vragen schoorvoetend los.

Tom Petri wilde iets weten over de 'Wilhelmina' van Noorder-hoogbrug, die nogal in de bomen verscholen staat. Op het verzoek tot kappen is door de gemeente Groningen voorlopig negatief gereageerd. Tom werkt zelf bij milieu-zaken en vraagt nu om steun, alternatieven en ideeën. De bewoners van Noorder-hoogbrug zijn wél voor het kappen: ze willen speelveldjes. Het negatieve advies is geschreven door iemand van de plant-soenendienst, die kennelijk niet zoveel van molens weet. Enkele voorbeelden, waar de bomen wél werden gekapt of geknot, zijn o.a. Feerwerd, Woltersum en Rijssen. Het rapport van de Provinciale Groninger Molencommissie luidt ook positief t.a.v. 'kappen'. Bovendien zijn volgens dhr. C. Pik de bomen allang kap-rijp. Ook was destijds afgesproken, dat de molen maalvaardig zou worden opgeleverd. De heer B. Dijk geeft Tom het advies contact op te nemen met Hans de Nie, de voorzitter van het Gilde van Vrijwillige Molenaars.

Nadat het aantal bezoekers is aangegroeid tot 23 personen, begint de klankbeeldserie van dhr. Kalk van het EGD over alternatieve energievormen. Enige uitleg gaat hieraan vooraf. Volgens dhr. Kalk bestaan energiecrises al heel lang. Als er in de oertijd bijv. een bos gekapt was, kon er niet meer gekookt, gebakken en verwarmd worden, dus trokken de mensen verder, op zoek naar nieuwe energiebronnen, hetgeen hen natuurlijk door hun burens niet altijd in dank werd afgenomen. In de 2^e wereldoorlog werden al windturbines ontwikkeld tot 1 megawatt. De Club van Rome heeft de eerste zet gegeven in 1972, vervolgens in 1973 de OPEC.

We zoeken nu wegen om minder afhankelijk te zijn van de 'Arabieren'. Welnu, hoe heeft het energieverbruik zich na W.O. II ontwikkeld? Er was een constante stijging. In 25 jaar steeg het verbruik van 2 kW tot 6 kW per hoofd van de bevolking per dag. In 1973 zien we een schrikreactie in de grafiek, maar pas de laatste tijd valt er een kentering waar te nemen.

In Noord-Amerika is de beschikbare energie per hoofd van de bevolking 12 kW. Het wereldgemiddelde is echter 2 kW. Dat betekent tevens, dat 70 % van de wereldbevolking minder dan 0,2 kW ter beschikking heeft. Dat zijn 80 derde wereld-landen. Het bestaansminimum ligt op 0,3 kW, met minder kan een mens eigenlijk niet leven. De verwachting is, dat de derde wereld omstreeks het jaar 2000 op een verbruik van 2 kW zal zitten. Dat kan, gezien de maximum productiecapaciteit zoals die geschat wordt, echter niet.

Dat betekent, dat de westerse landen terug zullen moeten. Er werd nu al drastisch bezuinigd. Die bezuiniging zal echter frustaties en conflicten opleveren. Je kunt met aanmerkelijk minder energie toch hetzelfde comfort in je leven houden: dit wordt wel het zgn. 'vergeten scenario' genoemd. Vroeger kon je zo goed als alles met geld en arbeid doen. Tegenwoordig is er een belangrijke derde factor, nl. het milieu.

Elektriciteit zorgt voor één kwart van de energievoorziening. Met windenergie is - bij de huidige stand van zaken - 1,75 % van die energievoorziening mogelijk.

Een ander alternatief is het gebruik van kolen. Nu is het bekend, dat hoe warmer een land is, hoe minder kans er bestaat op het aantreffen van kolen. Hier speelt politiek dus weer een belangrijke rol.

Het milieu is ook belangrijk als factor: CO₂ wordt vooral gevormd bij de verbranding van kolen. Nu is dat op zich niet zo'n probleem als er maar voldoende planten zijn. Want alles wat niet door de planten kan worden omgezet, blijft hangen. Dat restant zorgt ervoor, dat de aarde niet normaal kan uitstralen, zodat de gemiddelde temperatuur langzaam stijgt. Als die temperatuur 1 graad stijgt, gaat de zeespiegel, door het smelten van de polen zo'n 40 meter omhoog. Leuk voor Nederland! Inderdaad stijgt die temperatuur nu enkele honderdste gedeelten van 1 graad per jaar. Een ander alternatief is het gebruik van uranium. Dat zou de wereld ongeveer 85 jaar van energie kunnen voorzien. Door kernfusie (m.b.v. de gevaarlijke snelle kweekreaktor) is uranium om te zetten in plutonium, dat weer als hoogwaardige brandstof kan dienen. De WIND kan 2½ keer de wereldbehoefte aan energie leveren; de zon 10.000 keer.

Na afloop van deze uitleg ontspant zich een discussie, waarbij o.a. ter sprake komen de 'zure regen' (haal je zinken dakgoot binnen tijdens een regenbui!), de invloed van politiek op de energiebehoefte en het verbruik en over allerlei milieufactoren.

Gedeelte 2 van de avond bestaat uit een dia-klankbeeld. De 12 minuten durende serie gaf enige oppervlakkige mogelijkheden aan van alternatieve energievormen. Na enige startmoeilijkheden vanwege het verkeerd-om zitten van de stekkers van de twee overvloed-projektoren, liep alles toch gesmeerd. Na afloop hiervan ontspan zich een discussie over windenergie, opgewekt zowel met klassieke als moderne windmolens.

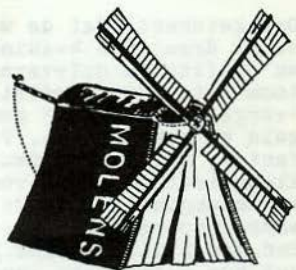
Na het dankwoord van Hans Walstra aan dhr. Kalk wordt er, vanwege het late tijdstip (half 11) afgezien van het vertonen van de dia-serie van dhr. P. Groot uit Winsum over Engelse molens. Die zullen later nog eens vertoond worden.

De volgende najaarsvergadering zal naar alle waarschijnlijkheid op 2 oktober 1982 in de molen 'Woldzigt' in Roderwolde worden gehouden. Daarbij is het de bedoeling, dat we de oliemolen in werking zullen zien.

Na nog enige tijd te hebben nagepraat en te hebben genoten van enkele verfrissingen, gaan de vrijwillige molenaars weer huiswaarts.

Derk Jan Tinga.

Over een molen-verzameling

1. In deze vaste rubriek hebben wij al heel veel molenboekjes uit de serie 'In oude ansichten' beschreven en aan de stroom van uitgaven lijkt nog geen einde te komen! In 1981 kwam van de pers 'De molens van Amsterdam in oude ansichten' met beschrijvingen door Mr. J.H. van den Hoek Ostende, adjunct-gemeentearchivaris van Amsterdam. 105 zeer interessante foto's (echter geen ansichtkaarten) met deskundige beschrijving.

Prijs f 32,- te bestellen bij uw erkende boekhandel.

2. Ook in 1981 verscheen 'Molens in Noord-Brabant in oude ansichten'. Dit deeltje werd weer samengesteld door drs. H.A. Visser, de auteur van o.a. 'Zwaaiende Wieken'. Het bevat 155 afbeeldingen, grotendeels bestaande uit oude ansichten. Fraai boek met goede beschrijvingen.

Prijs f 34,25 te bestellen bij de erkende boekhandel.

3. In hetzelfde jaar zag het licht 'Molens in Gelderland in oude ansichten', ook van drs. H.A. Visser. Evenals het voorgaande werkje ook hier 155 afbeeldingen en meest oude ansichtkaarten.

Prijs f 34,25 bij elke erkende boekwinkel te bestellen.

4. De molenverzamelaar J.S. Bakker uit Rotterdam stelde in 1981 maar liefst 2 delen samen: 'De molens van Rotterdam in oude ansichten', deel 1 en deel 2. Het eerste deel bevat 75 afbeeldingen en beschrijft de molens binnen de veste, maar aangezien het merendeel van al deze molens al vóór de fotografie-tijd waren verdwenen, staan er in het boekje gravures en tekeningen afgebeeld, alsmede niet minder dan 11 foto's van de in 1954 door brand verwoeste korenmolen 'De Noord'. De prijs van de eerste deel is f 32,-.

De tweede deel is veel dikker dan het vorige. 122 afbeeldingen en bevat veel foto's van de vroegere dorpen rond Rotterdam: Katendrecht, Delfshaven, enz. Persoonlijk vinden wij dit deeltje veel interessanter dan deel 1, het biedt meer en kost hetzelfde dus f 32,-, beide boekjes verkrijgbaar door bestelling bij uw boekhandelaar of bij de uitgever De Europese Bibliotheek te Zaltbommel. In het laatste geval wordt de prijs van al deze boekjes verhoogd met de uit de pan gerezen portokosten.

5. Voor zover wij weten is nog steeds verkrijgbaar het reeds in 1980 verschenen boekje 'Molens in de vreugd, met afbeeldingen uit Achterhoek en Liemers' door J.G. Wiessner, 64 pag's met veel foto's. Het ingenaaide boekje is in het formaat van ruim 14 x 20 cm. Het is een beschrijving van gerestaureerde molens in dit genoemd gebied.

De prijs is f 15,- in de boekhandel. De uitgever is De Walburg Pers te Zutphen. Het boekje is uitgegeven op initiatief van de Stichting Doetinchemse Molens.

6. Het 'Gelders Molenboek is in herdruk verschenen! Het eerste

deel verscheen in 1968 en kostte f 30,- en thans moet men er f 97,50 voor neertellen.... Wat opvalt is dat nagenoeg alle foto's vernieuwd zijn, stonden de molens in deel 1 allen stil, thans vindt men heel wat malende molens afgebeeld. De tekst is ook aangepast en het geheel maakt een degelijke indruk. 656 pag's gebonden in plastic, formaat 19 x 26 cm. Uitgave De Walburg Pers te Zutphen. De genoemde prijs is geldig tot 15 september 1982. Nadien zal het boek f 120,- gaan kosten.

7. Bij dezelfde uitgever als hierboven verscheen ook een 'Molenbibliografie', samengesteld door drs. P. Nijhof. Een keurig verzorgd boek in plastic gebonden met een alfabetische opsomming van de verschenen literatuur over molens in ons land in heden en verleden, totaal 3185 titels op 219 pag's. Het boek is niet geïllustreerd. O.i. is het alleen van belang voor bibliotheken en dergelijke. De prijs is f 39,50.

-- --

Nieuwe leden

10 december 1981 - 3 juni 1982

F. Bakker	Ezinge	Gemeente	N. Pekela
J. Bakker	Kolham	H. Oldenburger	Stadskanaal
R. Bouwknegt	Loppersum	J. Oosterheerd	Groningen
H. Bruining	Groningen	J. Ozinga	Drachten
E.R. Bruining	Groningen	A.M. Ozinga-Bandringa	Loppersum
R. Cornelis	Groningen	A.F. Parr	Groningen
H. Dallinga-Jeltsema	Winschoten	L. Perdok	Tripscompagnie
J. Dijkema	Wittewierum	Th.J. Petri	Loppersum
H.J. Doornbos	Groningen	H. Poker	Groningen
P. Gardien	Veendam	J.M. Poot	Groningen
H.J. Groenwold	Groningen	J.N. Pots	Eenrum
W.J. Kaauw	O. Pekela	Punt t.a.v. dhr. Warnaarde	Glimmen
G.B. Keyzer	Usquert	J.C.Siebelink-v.d.Wis	Gieten
M. de Kleine	Winsum Gr.	P. van Sluis	Groningen
J.K. Koning	Beerta	H. Smalbil	Bellingwolde
B. Kruize	Hoogezand	K. Steenhuis	Winschoten
T.J. Kruyer	Haren	S.E. Taayke	Eext
M. Kuiper	Groningen	J.G. Tollenaar	Drachten
P.H. van der Laan	Winschoten	E. de Vries	Loppersum
J. van der Molen	Driebergen	M. de Vries	Leeuwarden
J. Mol	Groningen		
B. Mulder-Oving	Enspijk		

S.J. Bijma	Den Ham Gr	S. Pasveer	Groningen
J.J. Bouman	Zandweer	D.N. Pik	Wildervank
J. Griffioen	Noordhorn	G. Rijken	Noordbroek
J. van Huis	Stedum	W.A. Steenbrink	Loppersum
F. Krijnen	Aduard	G.H. Tinga-Frouws	Apeldoorn
L. Bosscher	Marum	D. Nienhuis	Winsum Gr
J.S. Dijkema	Thesinge	J. Oosterhoff	Ezinge
B. Drewes	Uithuizermeeden	H.J. Ossenorth	Winschoten
Ver. De Holl. Molen	Amsterdam	H. Poker	Groningen
R. Hoogstra	Grijskerk	K.I. Reiffers	Zeerijp
W.H. Huizinga	Usquert	A.A. de Reus	Den Aniel
J.H. van der Maar	Kloosterburen	E. Stel	Hoogezand
Th.W. Niemeyer	Haren	S. van Warners	Usquert
J.A. Knollema	Haren	J. Werkman	Usquert

ondergetekende,

naam:

adres:

postcode:

woonplaats:

meldt zich aan als lid van de vereniging
vrienden van de groninger molens
tegen een jaarlijkse contributie van f 15,-

handtekening:

**vereniging vrienden van
de groninger molens**

postbus 213

9700 AE groningen

wordt ook lid!

U kunt Uw bijdrage voldoen op girorekening nummer 3866034 t.n.v.
penn.mr. van de vereniging vrienden van de groninger molens,
dhr. J. van Dijk, Maluslaan 100, Groningen.

En vindt U het jammer, deze Zelfzwichter te verknippen, dan is
een telefoontje ook voldoende. U kunt ons bereiken op de nummers:
05903-1722, (U krijgt dan dhr. Dijk aan de lijn), 050-778633,
(het telefoonnummer van de penningmeester van de vereniging,
dhr. J. van Dijk).

**Wordt lid
van de
Vereniging
Vrienden
van de
Groninger
Molens.**